

Hoe lopen de hazen?

Op Schiermonnikoog lopen tien hazen rond met een zendertje om de nek. Niet voor hun lol, maar voor de wetenschap. De dieren zijn onderdeel van een proef van VHL-docent en promovendus Martijn Weterings. Hij wil precies weten hoe de hazen lopen.

tekst: Roelof Kleis / foto's: Marcel van Kammen

De opmerkingen ter redactie zijn niet van de lucht, als ik aankondig hazen te gaan vangen op Schiermonnikoog. Over koeien en hazen bijvoorbeeld. Over het haasje zijn en angst. Kantoorhumor. Feit is dat het Nederlands een fraaie collectie spreekwoorden en gezegden kent waarin hazen figureren. Het verhaal van een promotiestudie aan de hand van enige spreekwoorden.

HET HAZENPAD KIEZEN

'op de loop, op de vlucht gaan' (Van Dale)

Het gaat niet goed met de hazen in ons land. Eigenlijk al heel lang niet. Hun aantal krimpt gestaag. De vraag is hoe dat komt. 'Wij denken dat die achteruitgang te maken heeft met het landschap', legt copromotor Sip van Wieren (Resource Ecology) uit. 'Door de intensivering van de landbouw is het landschap heel erg veranderd, veel grootschaliger en eenvormiger geworden. Veel homogener ook wat betreft het voedselaanbod. Wij denken dat hazen in die homogene gebieden meer last hebben van predatoren. Ze moeten langer en harder rennen om in veiligheid te komen. En rennen is duur: je raakt energie kwijt. En dat gaat ten koste van de reproductie. Daarbij neemt ook het gevoel van onveiligheid toe, wat leidt tot stress. Stress kost

energie en vermindert de weerstand. Chronische stress kan de haas uiteindelijk fataal worden.'

'Predatoren hebben een effect op hoe hazen zich door het landschap bewegen', vult Weterings aan. 'In een homogeen landschap bewegen hazen zich anders dan in een heterogeen landschap. Ze kunnen niet snel even een hoekje in duiken om te schuilen. Mijn vermoeden is dat predatie in een homogeen landschap een groter negatief effect heeft. Misschien gaan ze door de aanwezigheid van predatoren open gebieden zelfs wel mijden. In mijn onderzoek wil ik die mechanismen achter de neergang van de hazenstand ontrafelen.' Weterings doet dat door de hazen letterlijk op hun pad te volgen. Dankzij zendertjes. Maar dan moet je ze dus wel eerst vangen.

VEEL HONDEN ZIJN DER HAZEN DOOD

'tegen overmacht is het kwaad vechten' (Van Dale)

Koeien vangen geen hazen. Wetenschappers wel. Met netten en de hulp van een legertje vrijwilligers. Op de uiterste oostpunt van Schiermonnikoog, tussen de palen twaalf en dertien, rukt een vijftiental vrijwilligers (voornamelijk studenten van VHL Wildlife Management in Leeuwarden) in min of meer gesloten formatie op. Een paar honderd meter verderop zijn netten gespannen. Elke keer als een haas met grote snelheid in het net strandt, doorklieft een

Een vijftiental vrijwilligers rukt in min of meer gesloten formatie op (links). Het ombinden van een zender is in het begin nog een heel gehannes (midden). Tien hazen met een zender lopen weer eventjes vrij op Schiermonnikoog (rechts).

indringend gehuil de koude lucht. Als van een baby die heel boos is. 'Ik had ze nog nooit zo horen schreeuwen', zegt Van Wieren. 'Dat maak je normaal nooit mee. Maar ze zijn bang en gestrest. Kwaad misschien ook wel.' De hazen geven zich niet zomaar gewonnen. Het ombinden van een zender is – vooral de eerste paar keer – nog een heel gehannes. Met twee man moet het beestje in bedwang worden gehouden, terwijl Weterings de zender aanbrengt. In opperste concentratie. Ook voor hem is dit allemaal nieuw. Om alles in goede banen te leiden heeft hij Marco Zaccaroni, een hazenspecialist uit Italië, over laten komen. De oogst na twee dagen vangen op twee verschillende locaties is veertien hazen; daarvan worden er tien gezenderd, vier mannetjes en zes vrouwtjes. Weterings is dik tevreden.

HET HAASJE ZIJN

'de dupe zijn' (Van Dale)

In het veld op Schier is ook Rob Steenmans, intern toezichthouder op het welzijn van de proefdieren die Wageningen Universiteit gebruikt en adviseur van de Dier Experimenten Commissie (DEC). Hij is kritisch op wat hij ziet. 'Bij aanmelding van deze proef werd gesproken van gering ongerief, maar bij de ethische toetsing door de DEC is er al rekening mee gehouden dat dit ongerief wel eens wat hoger zou kunnen zijn. Ik ben hier om me een goed beeld te vormen van dat ongerief. Bovendien heb ik wellicht suggesties om de proef te verfijnen'. Na een dagje vangen kijkt hij toch anders tegen de proef aan. 'Ik schat het ongerief nu matig of misschien nog hoger in. Na het vangen worden de dieren een paar uur in een kist geplaatst, en nadat alle hazen zijn gevangen wordt een halsband omgedaan. De hazen reageren daar zeer gestrest op. Bovendien worden de hazen opgejaagd door een hond aan een lang

touw om predatie te simuleren.' Er is overigens nog wel discussie over het einde van de proef. Als het aan copromotor Van Wieren ligt worden de hazen na afloop van de proef afgeschoten om de dure ('1500 euro per stuk') zenders terug te krijgen. Het terugvangen van dezelfde haas is praktisch (haast) ondoenlijk. Dat heeft een weekeindje vangen wel duidelijk gemaakt.

WETEN HOE DE HAZEN LOPEN

'weten hoe alles in zijn werk gaat' (Van Dale)

Om te zien hoe hazen reageren op predatoren, moet je wel een predator hebben. In het experiment van Weterings is dat Diva, een Labrador Retriever. Met deze aangelijsde hond wandelt hij de komende maand elke dag een paar uur door het gebied. Twaalf dagen lang. Dan vijf dagen rust en dan weer een meetsessie. 'Je jaagt ze in feite de stuipen op het lijf', drukt Van Wieren het kernachtig uit. De zenders (met gps en versnellingsmeter) leggen daarbij precies vast hoe de hazen op die behandeling reageren. Met een speciale ontvanger leest Weterings die gegevens vervolgens uit. Mits je op minder dan vierhonderd meter bij de haas bent. 'Een ontzettende luxe', vindt Van Wieren. 'Vroeger moest je op 25 meter afstand zijn. Dat lukt natuurlijk niet bij een haas.'

De Schier is een bijna ideaal referentiegebied, legt Weterings uit. 'Hier komen nauwelijks mensen en er zijn op wat roofvogels na geen natuurlijke vijanden.' Weterings vergelijkt hier het gedrag van hazen in een (homogene) kwelder met dat in een (heterogeen) duingebied. In een volgende fase van het onderzoek worden op dezelfde manier hazen bestudeerd op het vasteland, waar wel predatoren zijn zoals vos en bunzing. Weterings: 'Op die manier kan ik gebieden vergelijken met en zonder echte predatoren.' Maar zover is het nog lang niet. ❸

